

Válka o Náhorní Karabach

Tomáš Šmíd

Mapa

Geografická východiska

- 4800 km²
- Vysokohorské až velehorské prostředí, průměr 950 m nad mořem
- Velmi zalesněná oblast
- Oblast v rámci horského pásma Malého Kavkazu
- Jihovýchod Malého Kavkazu
- Tvoří část širšího území s názvem Karabach, které leží mezi řekami Kura a Araks na západ dnešního mezinárodně uznávaného Ázerbájdžánu

Historická východiska

- Arméni vs. Ázerbájdžánci
- Arméni – národ patřící do indoevropské jazykové rodiny
- Ázerbájdžánci – turkický národ z turkické jazykové skupiny
- Arméni – monofyzitští křesťané
- Ázerbájdžánci – šíitští a menšinově sunnitští muslimové
- V oblasti Karabachu žijí i Kurdové a jejich etnonáboženská podskupina Jezidi, případně zbytky prastarého etnika kavkazských Albánců
- Karabach v historii pod nadvládou Turků, Peršanů a Rusů
- Etnický obývání Armény a Ázerbájdžánci v 19

Historická východiska II.

- Oba národy se snaží archaizovat vlastní přítomnost a popřít autochtonii druhého národa
- Arméni v oblasti nezpochybnitelně od 4. – 5. století dle archeologických památek, Ázerbájdžánci od 11. století díky příchodu seldžuckých Turků
- Sami Ázerbájdžánci pracují ale s Chazarskou teorií (7. století), ba kavkazsko-albánskou (4. století), arménskou popírají – Arméni v jejich verzi armenizovaní kavkazští Albánci
- Pro oba národy hodnotově důležitá oblast
- Moderní etnická konfigurace výsledkem národnostní politiky carského Ruska a Osmanské říše

Historická východiska III.

- Složitá a pomalá etnogeneze Ázerbájdžánců vs. arménský nacionalismus (Dašnakcutjun a Hnčak)
- Pogromy na Armény v osmanské říši v 90. letech 19. stol. – migrace Arménů na východ
- Arménsko-ázerbájdžánská válka 1905 – tehdy nazývaná arménsko-tatarská;
- Genocida Arménů v Osmanské říši v letech 1915 – 1917 – opět migrace
- Zakavkazská federace 1917
- Jednání o hranicích na Jižním Kavkaze (v Zakavkazsku)
- Začlenění do SSSR – Náhorní Karabach s 90% arménské populace dán do správu Ázerbájdžánu.
- Náhorně karabašská autonomní oblast v rámci Ázerbájdžánská SSR vzniká v roce 1923

Sovětská éra

- NKAO součástí Ázerbájdžánské SSSR, do roku 1936 nad nimi ještě Zakavkazské SFSSR (spolu s Arménií a Gruzii)
- Měnění administrativních hranic, až v roce 1930 ztrácí NKAO kontakt s vlastní Arménií a mění se v enklávu (z pohledu Arménie exklávu)
- Postupná ázerbájdžánizace oblasti, podíl Arménů v populaci ubývá, ale stále tvoří zřejmou většinu
- Neustále snahy Arménů o převedení NKAO pod arménskou správu
- Silné kontinuální snahy hlavně od 60. let (50.let výročí arménské genocidy)

Bezprostřední příčiny

- Nástup Gorbačova a politika perestroky a především glasnosti
- Zesílení snah o převedení NKAO pod Arménskou SSR
- Znovuzrození arménského nacionalismu
- Ázerbájdžánský zákaz výuky arménských dějin a jazyka na karabašských školách v roce 1987
- Týž rok první násilnosti
- Rok 1988 – počátek ozbrojeného konfliktu a etnického vyhánění
- Pogromy na Armény v Sumgaitu a Baku
- Vznik nacionalistických organizací – Výbor pro Karabach a Ázerbájdžánská lidová fronta

Eskalace konfliktu

- Vzájemné vyhánění obyvatelstva
- Zemětřesení v Arménii – prosinec 1988
- 1989 – přímá správa Moskvy v čele s Arkadijem Volským
- 1989 – rok demonstrací v obou zemích
- Vzniká Všearménské národní hnutí
- Budování prvních ozbrojených oddílů
- Konec roku 1989 – NKAO opět pod ázerbájdžánskou správou
- Leden 1990 - Demontrace v Baku a zásah svazových armádních sil
- Moskva ztrácí nad situací kontrolu

Eskalace konfliktu II.

- 1990 - - ozbrojené střety na území Náhorního Karabachu
- Vypalování vesnic a vyhánění obyvatelstva
- Sílicí Arménská národní armáda a pomoc diaspory
- Kontrazásahy ázerbájdžánského OMONu
- 1991 – operace Kruh (Kol'co) – etnické číстки Ázerbájdžánců a svazových jednotek na Arménech
- Rozpad SSSR a začátek plnohodnotné války
- Postupná změna pozic Moskvy z proázerbájdžánských na proarménské

Horká válka

- Mezistátní válka nebo vnitrostátní ázerbájdžánský konflikt?
- Lepší arménské vojenské schopnosti a připravenost vs. ázerbájdžánská politická a etnická nejednotnost
- Únor 1992 – masakr v Chodžaly
- Konec Mutalibova a nástup nacionalisty Elcibeje
- Arméni dobývají Lačinský koridor
- 1993 – široká arménská ofenzíva a dobytí oblastí i mimo Náhorní Karabach
- Politický chaos v Ázerbájdžánu a nástup Hejdara Alijeva
- Další arménské vojenské úspěchy

Horká válka II.

- Zničení 50 000 města Agdam a možnost postupu směrem na Baku
- Obsazení okresu Fizuli – dosažení íránských hranic
- Uprchlíci míří i do Íránu – obavy Teheránu z ázerbájdžánského separatismu
- Ázerbájdžánské pokusy o protiofenzivy neúspěšné
- 1994 – vyčerpání z konfliktu a květnové příměří
- Příměří trvá dodnes, konflikt nevyřešen
- Přes 1 000 000 ázerbájdžánských uprchlíků, statisíce arménských a 7 okresů vlastního Ázerbájdžánu pod okupací Arménie
- Náhorní Karabach – de facto stát, ovšem neuznávaný
- Zamrzlý konflikt až konflikt nízké intenzity

Návrhy na řešení

- Arméni – právo na sebeurčení
- Ázerbájdžánci – právo na teritoriální integritu
- Nepříliš úspěšná role OBSE
- Výměna území
- Plán společné suverenity
- Tzv. kyperský model – vlastně současný stav
- Fázový přístup – politický pád Levona Ter Petrosjana
- Balíkový přístup
- Opětovné vojenské řešení

Pilíře řešení

- Zachování teritoriální identity Ázerbájdžánu s respektem k právu na sebeurčení karabašských Arménů
- Návrat ázerbájdžánských uprchlíků do svých domovů, především v okupovaných okresech sousedících s Náhorním Karabachem, a znovuoobnovení ázerbájdžánské suverenity nad těmito oblastmi a zajištění bezpečnosti karabašských Arménů;
- Zajištění mezinárodní kontroly pro strategická území Šuša, Lačín a Šaumjanovsk, Ostatně mezinárodní jednotky (*peacekeeping forces*) by byly nezbytné také k zajištění návratu uprchlíků do svých domovů a zpočátku i k jejich ochraně;
- Posílení ekonomické dimenze řešení konfliktu v duchu hesla, že nejlepší prevencí proti konfliktům je vzájemný obchod. Ruku v ruce s uzavíráním dohody by měla jít dohoda o vytvoření zóny volného obchodu, přičemž, jak již bylo uvedeno, ideální variantou by bylo vytvoření zóny volného obchodu v rámci celého jižního Kavkazu, čímž by byly regulovány i konflikty v Abcházii a Jižní Osetii